

ZAGREBEC U NOVOM SVJETLU

(Zbornik Štefan *Zagrebec i njegovo djelo*, priredili A. Jembrih i fra J. Šimić, Zagreb: Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića, 2020., 528 str.)

Međunarodni znanstveni skup u povodu 350. obljetnice rođenja kapucina Štefana Zagrepca održan u velikoj dvorani Matice hrvatske u Zagrebu 25. listopada 2019. godine organizirala je Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića. Suorganizator je skupa Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Veći je dio radova sa spomenutoga skupa objavljen u Zagrebu 2020. godine u zborniku naslovljenu Štefan *Zagrebec i njegovo djelo*. Zbornik su priredili Alojz Jembrih i fra Juro Šimić.

Krsnim imenom Matija Marković, kapucin Štefan Zagrebec (rođen u Zagrebu 1669. godine, a preminuo 1742. u rodnome gradu), značajan je barokni propovjednik poznat po djelu *Hrana duhovna ovčic keršćanskeh iliti prodečtva (Pabulum spirituale ovium christianarum seu conciones, I. – V., 1715. – 1734)*. Djelo na ukupno 3115 stranica sadržava svetačke, blagdanske, eshatološko-korizmene i nedjeljne propovijedi kroz godinu.

Spomenuti je zbornik poseban prinos književnoj historiografiji 21. stoljeća jer se u njemu prvi put iz različitih vidika obrađuje Zagrepčevo djelo *Hrana duhovna*.

Zbornik se sastoji od dvaju dijelova i obaseže 528 stranica. Prvi je dio naslovljen Znanstveni skup Štefan *Zagrebec i njegovo djelo*, a sadržava 13 radova pristiglih iz pera sudionika spomenutoga skupa. Drugi je dio na-

slovljen *Dodatak* te sadržava radove o Štefanu Zagrepcu koji su teže dostupni stručnoj i ostaloj javnosti jer su tiskani u različitim publikacijama. Na kraju su, uz program skupa, pridodane fotografije sa skupa.

Prvi dio zbornika započinje radom Agneze Szabo naslovljenim *Društveno-političke prilike u Hrvatskoj u doba Štefana Zagrepca*. Autorica donosi pregled najvažnijih društveno-političkih događaja iz Zagrepčeva doba, kada je trajao dugi rat za oslobođenje (1683. – 1699.) i kada se već pripremao konačni vojni obračun s Osmanlijama s ciljem njihova uklanjanja iz zaposjednutih europskih zemalja, a time i iz Hrvatske. Mirom u Srijemskim Karlovcima potpisanim 26. siječnja 1699. prestaju osmanlijska pustošenja i dolazi vrijeme obnove zemlje i naroda, slijedi povratak stanovništva na opustošena područja te obnova gospodarstva, a Zagrebec duhovno obnavlja vjernike Zagrebačke biskupije svojim propovijedima.

Nakon povijesnoga uvoda slijedi rad Ivana Armande pod naslovom *Život fra Štefana Zagrepca u kontekstu povijesti kapucina u hrvatskim krajevima*. U članku se opisuje život i djelovanje Štefana Zagrepca. Na početku se članka donosi važnija literatura o kapucinovu radu te se prikazuje djelovanje Štajerske kapucinske provincije u hrvatskim krajevima u 17. i 18. stoljeću. Osim toga, autor donosi uvid u fra Štefanov životni put od rođenja do smrti zavr-

šivši osvrt fra Štefanovim pisanim djelima.

Petar Ušković Croata u članku naslovljenu Latinske posvete i aprobacije u *Hrani duhovnoj Štefana Zagrebca* analizira osobe koje Zagrebec spominje u *Hrani duhovnoj* s osvrtom na Zagrepčev odnos prema crkvenim velikodostojnicima koji su bili zaslužni za tiskanje njegova djela. Iz članka se doznaje da su Zagrepčevi adresati osobe na značajnijim crkvenim i političkim položajima: zagrebački biskup M. Esterházy, prepošt zagrebačke prvostolnice P. A. Češković i, među ostalim, varaždinski župan M. II. Erdődy, dok u četvrti i peti dio *Hrane duhovne* nije uvrstio posvete na latinskoje.

Slijedi članak Zlate Šundalić pod naslovom Razgovori duhovni na blagdane svetica u *Hrani duhovnoj*. Autorica posebnu pažnju posvećuje trima propovijedima iz drugoga dijela *Hrane duhovne*. Riječ je o propovijedima na dan sv. Ane, sv. Barbare i sv. Rožalije. Propovijedi je Zagrebec predstavio trodijelnim kompozicijskim modelom koji se sastoji od uvodnoga, izvedbenoga i završnoga dijela, a čemu prethode ulomci iz *Svetoga pisma* na latinskome jeziku te prijevod na kajkavski jezik.

Tematski je srodan članak Mirka Kemiveša pod naslovom Štovanje svetaca u propovijedima Štefana Zagrebca. Autor analizira Zagrepčeve propovijedi o sveticima u drugom i trećem svesku *Hrane duhovne*. U propovijedima se prepoznaju osobine baroknoga govorništa, među ostalim i obilježje panegiričkoga stila. Štovanje svetaca igralo je, naime, važnu ulogu u baroknim propovijedima, a bilo je određeno propisima Tridentskoga sabora u 16. stoljeću. Zagrepčeve su propovijedi vjerna slika onoga vremena.

Istomu tematskome slijedu pripada i članak Vlade Košića *Lik i slike Marije u propovijedima Štefana Zagrebca* kao vrijedan prinos proučavanju mariologije. Prema autoru Zagrepčeva mariologija iznosi ispravan dogmatski sadržaj o Blaženoj Djevici Mariji. Autor napominje da je Zagrepčeva Marija u propovijedima manja od Boga te da je barokni propovjednik uspoređuje s likovima antikle mitologije. Košić kao treću značajku navodi eksplikaciju hiperboliziranja te posebno ističe ljepotu naslova za Mariju u

kajkavskim propovijedima. Zaključno, autor navodi da Zagrepčeve propovijedi imaju trajnu vrijednost u zadivljenosti koju autor osjeća u odnosu na Mariju.

O Zagrepčevim propovijedima protiv slavljenja poklada progovara Jasmina Lukec u radu naslovljenu *Fašničke prodeke* Štefana Zagrebca. Riječ je o propovijedima u prvom i četvrtom svesku *Hrane duhovne*. Autorica zaključuje da je u 18. stoljeću slavljenje fašničkih dana, koje je rezultiralo pijančevanjem, razuzdanošću i grešnošću, bilo raširena pojava slijedom čega će propovjednici, pa tako i Zagrebec, u svojim propovijedima nastojati osuditi fašničke zabave potičući pritom ljude na bogobožan život.

O Zagrepčevoj *Hrani duhovnoj* s poetičkoga gledišta govori Kristina Jug u članku pod naslovom *Hrana duhovna* Štefana Zagrebca s poetičkoga vidika. Budući da je Zagrebec jedini predstavnik dramske tendencije zlatnoga doba kajkavskog literarnog baroka, autorica u radu ispituje, analizira i klasificira poetička obilježja Zagrepčeva teksta s posebnim osvrtom na dramske elemente. Od elemenata dramskoga navodi: direktno obraćanje slušateljima koje započinje usklikom i uzlaznom intonacijom, direktno obraćanje slušateljima pomoću uputa didaskalijskih značajki, dijalošku formu (odnosno fiktivni dijalog propovjednika i vjernika), monološku uskliknu formu s istaknutom dramatičnošću te dramatičnost koja proizlazi iz sadržaja.

U članku pod naslovom *Štefan Zagrebec i Janez Svetokriški* Vinka Šafara uspoređuju se neki elementi iz djela *Sveti priručnik* starijega kapucina Janeza Svetokriškog sa Zagrepčevim tekstom *Hrana duhovna*. Autor zamjećuje u oba propovjednika zasićenost folklorom te biljnim i životinjskim svijetom. Obojica su unosili primjere, metafore i priče koje Zagrebec naziva *pelde* i *hištorije*, dok ih Svetokriški naziva *eksemple*.

Tekst *Veliki petek v pridigah Štefana Zagrebca in Janeza Krstnika Svetokriškega* autora Matije Ogrina pisan je slovenskim jezikom. Autor zaključuje da kapucini Zagrebec i Svetokriški imaju svaki za sebe svoj literarni propovjednički stil i značaj, no svejedno ih

povezuju zajednički izvori u pisanju propovijedi. U propovijedima s pasionskom tematikom Velikoga petka u obojice autora vidljivo je da njihova literarnost proizlazi, kako iz temeljne inspiracije kršćanske duhovnosti, tako i iz sinteze retoričkoga oblikovanja.

Zastupljenost oprimjerenja iz Zagrepčeve *Hrane duhovne* pri leksikografskoj obradi *Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika* analizira Željka Brlobaš u tekstu pod naslovom *Hrana duhovna* Štefana Zagrepca – izvor u leksikografskoj obradi *Rječnika hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*. Osim toga, autorica navodi specifična kajkavska morfološka (npr. uporaba supina, glagolskih vremena aorista i imperfekta i sl.) te leksička obilježja koja potvrđuju oprimjerenja. Navode se i Zagrepčevi jezični prinosi obradi sveza riječi i izričaja, kao i stilska obilježja figurativnosti kao odlike Zagrepčeva književnog stila.

U članku Štefan Zagrebec i njegov molitvenik *Zadnja volja* autora Alojza Jembriha pobliže se analiziraju dva izdanja spomenutoga molitvenika u povijesnome kontekstu, sadržaj, grafijski ustroj i jezična obilježja. Autor zaključuje da je Zagrepčev latinični slovopis u rukopisnome dodatku bliži talijanskoj grafiji (dvoslov *lj* bilježi s *gl*, *gl*, dok *nj* bilježi kao *gn*) te da grafijski sustav u molitveniku nije ujednačen, što je uobičajeno u kajkavskim tiskanima knjigama od 16. do 19. stoljeća.

Drugi dio zbornika sadržava tekstove relevantne za proučavanje djela Štefana Zagrepca objavljene u razdoblju od 1978. do 2008. godine.

Prvi je u nizu članak Olge Šojat naslovljen *Štefan Zagrebec*, prethodno objavljen u časopisu *Razreda* za suvremenu književnost JAZU, *Forum*, XVIII., knj. XXXV, br. 6, Zagreb, 1978., 1091–1117. U radu se donose podatci o Zagrepčevu životu. Osim toga, autorica analizira neke značajke i povijesne okolnosti nastanka *Hrane duhovne* zaključivši da Zagrepčeva zbirka propovijedi i danas ima velik značaj za hrvatsku književnost i kulturnu povijest. Članku su pridodani ulomci iz *Hrane duhovne*.

Zagrepčev stil i kompozicija analiziraju se u radu Lászla Hadrovicsa naslovljenu *Štefan*

Zagrebec kajkavski umjetnik kompozicije i stila. Tekst je objavljen i u *Hrvatskom dijalekološkom zborniku*, knj. 6, JAZU, ur. B. Finka, Zagreb, 1982., 169–179. Hadrovics ističe drammatizaciju kao najznačajniju stranu Zagrepčeva propovjedačkoga stila. U Zagrepčevu tekstu bilježi sinonimiju i miješanje dijalektnih osobina na fonetskoj razini.

Tekst pod naslovom *Kajkavska barokna propovijed kapucina Štefana Zagrepca* autorice Ivančice Januš objavljen je u časopisu za književnost, umjetnost i kulturu *Kaj*, XXVII., br. 1, Kajkavsko spravišće, Zagreb, 1994., 27–40, a donosi osnovne podatke o Štefanu Zagrepcu, kraći uvid u kapucinski red i njegovu propovjedničku misiju te analizu *Hrane duhovne*. Zagrepčevo se djelo analizira na planu izraza i sadržaja. Autorica potvrđuje u kompoziciji propovijedi tri glavna dijela: uvodni, glavni i zaključni dio, kao i ostvarenje tematskih i stilskih karakteristika baroka.

Tematski je srodan članak Ines Krušelj-Vidas *Hrana duhovna* Štefana Zagrepca prethodno objavljen u časopisu za kulturu *Hrvatsko zagorje*, V., br. 2, Kajkaviana, Donja Stubica, Krapina, 1997., 125–142. Ovim se člankom također potvrđuje kontrastno načelo strukturiranja djela te se proučava odnos sadržaja i izraza. Analizom baroknih kumulativnih figura i stalnih baroknih metaforičkih mjesta potvrđuje se uključenost Zagrepčeva djela u barokna strujanja.

Hranu duhovnu analizira i Franjo Pajur u radu naslovljenu *Štefan Zagrebec i barokna propovjedna književnost*. Rad je objavljen u časopisu za književnost, umjetnost i kulturu *Kaj*, XXXVII., br. 6, Kajkavsko spravišće, Zagreb, 2004., 33–59. Autor zamjećuje podudarnosti u Zagrepčevim propovijedima i traktatima njemačkog baroknog propovjednika Jeremiasa Drexela. U radu se potvrđuje podudarnost u vremenu trajanja propovijedi, kompozicijska i stilska podudarnost, podudarnost u izravnom obraćanju čitateljima/slušateljima i drammatizaciji izlaganja te u primjerima i usporedbama. Propovijedi u oba propovjednika započinju biblijskim citatima, a potvrđuje se podudarnost i u korespondiranju sa zbiljom.

U članku *Franjo Asiški i franjevački elementi u propovijedi Štefana Zagrepca* autorice Nevenke Videk, objavljenomu u autoričinoj knjizi *Tri stoljeća s pjesnikom Brata Sunca*, Disput, Zagreb, 2006., 119–131, analiziraju se odlike retoričko-stilskoga postupka. Od stilskih figura potvrđuju se metaforika i apostrofa. U Zagrepčevim propovijedima vidljiva je motivsko-tematska povezanost s djelom i naukom Franje Asiškoga.

Člankom Zlate Šundalić *Životinjski svijet u propovijedima Štefana Zagrepca* završava drugi dio zbornika. Rad je objavljen u *Bogoslovskoj smotri – Ephemerides Theologicae Zagrabiensis*, LXXVIII., br. 1, Zagreb, 2008., 171–205. U radu se pozornost posvećuje istraživanju životinjskoga svijeta i njegovoj funkcionalnoj uklopljenosti u propovjedničku građu prvog dijela zbirke. Posebno se analiziraju primjeri u kojima propovjednik pripisuje životinjskome svijetu kako pozitivne, tako i negativne konotacije, te primjere u kojima se fauna rabi u funkciji fantastičnoga.

Zbornik o Štefanu Zagrepcu spomenik je (baroknomu) propovjedniku koji je svojim djelom *Hrana duhovna* zadužio ne samo baroknu kajkavsku propovjedničku književnost, nego i hrvatsku književnost općenito. Ovaj je zbornik hvalevrijedan prilog rasvjetljavanju dosada manje poznatih činjenica o Zagrepčevu životu, kao i proučavanju *Hrane duhovne* s različitih stajališta, kako na književnome, tako i na jezičnome planu pritom uvijek imajući na umu povijesni kontekst u kojemu kapucin propovijeda.

Spomenuti je zbornik važan prilog daljnjemu proučavanju Zagrepčevih propovijedi jer se na jednome mjestu mogu iščitati važniji dosada već objavljeni članci o Zagrepčevoj *Hrani duhovnoj*.

Zaključno valja pohvaliti i nastojanje da se zbornikom približi suvremenoj generaciji čitatelja pisani kajkavski izraz kojemu se još uvijek ne posvećuje dovoljno pozornosti.

Martina Horvat

PONOVO O HRVATSKOJ KAJKAVSKOJ DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI (Stjepan Hranjec, Hrvatska kajkavska dječja književnost. Priručnik za zavičajnu nastavu. Drugo, prerađeno i dopunjeno izdanje.)

Davne 1995. godine tiskano je prvo izdanje priručnika Hrvatska kajkavska dječja književnost, poteklo iz pera profesora Stjepana Hranjeca, tada voditelja Katedre za dječju književnost pri Učiteljskom fakultetu – Odsjek Čakovec. Zbog svoje metodičko-didaktičke primjerenosti i gotovo antologijskog izbora književnih tekstova za obradu u zavičajnoj nastavi na kajkavskom govornom prostoru, naklada je rasprodana u vrlo kratkom vremenu, a knjige se danas, koliko još postoje, čuvaju u privatnom vlasništvu, pa Fakultetska knjižnica raspolaže tek jednim primjerkom.

Zbog toga je autor, danas profesor emeritus, dobio ponudu ili, točnije, zahtjev, da pripre-

mi drugo izdanje. Tako se ove godine, u nakladi Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod istim naslovom, pojavila nova knjiga.

Kako je od prvog izdanja prošlo punih četrst stoljeća, znanost je i na tom području osjetno napredovala. Ta se okolnost morala uvažiti, pa je drugo izdanje i prerađeno i znatnije dopunjeno.

Iako neveliko po opsegu, djelo je iznimno bogato sadržajem, pa bi potpuniji kritički osvrt zahtijevao daleko veći prostor od uobičajenog za ovakvu priliku.

Ipak, i kraći će prikaz motivirati čitatelje, i to ne samo one kojima je to struka ili potreba, da knjigu uzmu u ruke.